MA’NAVIY QADRIYATIMIZ KURASH

B.I.Xo‘janiyozov -CHDPU o‘qituvchisi
Babadjanova Dilnura Jamol qizi - CHDPU talabasi
Hasanov Behruz Olimjon o‘g‘li - CHDPU talabasi
Jumaboyev Shohzod Hamro o‘g‘li -CHDPU talabasi

Annotatsiya.

Mazkur maqolada kurash milliy sportimiz faxrimiz hamda umumta`lim maktablar o`quvchilar orasidan iste`dodli yoshlarni kurash turga tanlab olish yuzasidan kursatma va takliflar kirtilgan.

Kalit so‘zlar: Kurash, tarix, rivojlanish, bosqich, farmon, qaror, mardlik, jasurlik, qadiriyat, buyuk allomalar.

Milliy qadriyatdan umuminsoniy qadriyatga aylanib bugun jahon nigohini o‘ziga mahliyo etgan kurash ma’naviy qadriyat va sport turi sifatida o‘zining chuqur tarixiga ega.

Tarixshunos, qadimshunos, elshunos va faylasuf olimlarning olib borgan tadqiqotlari, izlanishlari va arxeologik ilmiy qidiruvlari, kuzatishlari natijasida topilgan ashyoviy dalillar kurashning yoshi kamida 2,5-3 ming yildan ziyod ekanligini tasdiqlaydi.

Asrlar sinovidan, murakkab davrlardan mardona o‘tgan, chinakam mardlar raqiblar bahsi, ezgu niyatlar, oliy maqsadlar bo‘lib e’tirof etilgan kurash yana xalq nazariga tushdi. Davlat, mamlakat darajasidagi muhim ishga aylandi. Bir necha yildirki, jahon ommasining mehrini qozonib, dunyo sport sahnasida o‘z o‘rnini topdi.

Kurash - azal - azaldan oliy janoblik, mardlik va halollik timsoli, xalqimizning bir necha ming yillik tarixiga ega milliy - madaniy merosining bir qismi va bebaho boyligi hisoblanadi.

IV asrda O‘rta Osiyoda yashagan xalqlar orasida epchil akrobat-darbozlar juda mashhur bo‘lgan. Epchil, jismoniy jihatdan juda chiniqqan darbozlar, chig‘iriqli simbozlar Yunoniston, Vizantiya va Eron kabi mamlakatlarga borib, o‘zlarining ajoyib va hatarli o‘yinlarini qiziqchi va masqarabozlarning utkir satira va kulgi bilan sug‘orilgan turli sirk sahnalari, o‘qdek uchadigan muollaqchilar va kishi aqli devor qilmaydigan pahlavonlarining o‘yinlari, hukakchi va yog‘och oyoqlarining jo‘shqin raqslari va ot o‘yinlarini chuqur ma’noli so‘zlarni va baytlarini sozandalarning bu o‘yinlarga moslagan mashqlarini ko‘z- ko‘z qilganlar.

Qadim zamonlarda jamoa jismoniy tarbiya sohasida o‘z davrlari zimmasiga ma’lum majburiyatlar yuklagan. Qizlar va yigitlar hayotda kerak bo‘ladigan epchillik, chidamlilik, chaqqonlik qat’iylik va jasurlik kabi qobiliyatlarga ega bo‘lishlari shart bo‘lgan.

Buyuk alloma Ibn Sino turli mashqlar orasida me’yori bilan uzoq va tez yugurish, kurash tushish va ot minishni alohida ta‘kidlagan. Ibn Sinoning fikricha, mashqlardan ko‘zda tutiladigan asosiy maqsad qon aylanishini, nafas olishni va organizmdagi moddalar almashuvini yaxshilashdan iboratdir deydi.

Alisher Navoiy hazratlari ham kurashdan uni dovrug‘ini 7 iqlimga taratgan polvonlar bahsidan huzurlangan. Shu bois ko‘plab asarlarda polvonlar hayoti va faoliyatiga oid ajoyib-g‘aroyib voqealar lavhalarni yozib qoldirgan. Pahlavon Muhammadning odobi, sahiyligi, beozorligi, sofdilligi, mardligi, mehmonnavozligi, halolligi polvonlarga hos bo‘lgan ulug‘hislatlar ekanligini qayt etgan.

O‘z zamonasida qudratli saltanat qurgan Amir Temur buyuk davlat arbobi marifatparvar hukumdor, salohiyatli sarkarda bo‘lib qolmasdan ayni vaqtda kurash ilmiy hadisini mukammal egallagan. Kuchli polvon sifat inson ham bo‘lgan. Shuning uchun u mamlakatda yoshlarni chiniqtirish, vatanni sevuvchi, yurt xizmatiga kamar basta, yetuk shaxslar qilib voyaga yetkazishda kurashning tutgan o‘rniga katta ahamiyat bergan.

Qadimgi Sug‘diyona markazi bo‘lgan Samarqandda Navro‘z bayrami har doim xalq tomoshalari bilan o‘tgan. Bularda xalq san’at vakillari, bahshilar, xonandalar, hofizlar, darbozlar, raqqosalar o‘z san’atini namoyon qilishgan. Bu bayramlarda xalq darbozlarning chiqishi va poygani zo‘r qiziqish bilan tomosha qilishgan. Lekin har bir bayram kurashsiz o‘tmagan. Musobaqalar natijasida har yili kurashchilardan biri Sug‘diyona polvoni nomini olgan. Bayramlarda ushbu polvon obro‘li joyda o‘tirgan. Qurbon hayit bayrami kunlarida doimo kurash bellashuvlari o‘tkazilgan.

O‘zbek xalqi qadimdan kurashni insonni jismonan tarbiyalash vositasi deb qaralgan. Xalq o‘zida kuchlilikni, chidamlilikni, iroda va botirlikni mehnatkash xalqning ahloqiy sofligini mujassamlashtirgan kurashchi polvonlarga hurmat bilan munasabatda bo‘lgan. Kurashchilar juftini tanlashda ularning vazini ko‘z bilan chamalab aniqlagan. Bellashuv oldidan kurashchilar oyoq - qo‘llar chigilini yozish mashqlari sifatida gavdani uqalash, silash kabi mashqlarni qo‘llaganlar. Kurashchilar an’anaviy kiyimda musobaqalashgan. Farg‘ona qoidasi bo‘yicha kurashchilar paxtali choponda, Buxoro qoidasi bo‘yicha kurashchilar esa paxtasiz to‘n kiyib kurashganlar. Kurashchilar ba’zan mahsi kiyib, asosan oyoq yalang kurashganlar. Kurashchilarining bunday kiyinishi hozirgi kungacha saqlanib qolgan.

O‘tmishda Buxoro, Xorazm, Samarqand, Qashqadaryo, Surxondaryo, Jizzax va Qoraqalpog‘iston avtonom Respublikasi hududida Buxorocha kurash ya’ni kurash, Farg‘ona vodiysi, Toshkent, Sirdaryo hududlarida Farg‘onacha kurash, ya’ni belbog‘li kurash rasm bo‘lgan.

Bugun dunyoga keng tarqalgan kurash o‘zining uzoq tarixiga ega ekanini ta’kidlab o‘tdik. Kurash odamlar qabila-qabila bo‘lib yashagan ibtidoi jamoa davrdayoq rasm bo‘la boshlagan. Buni ko‘pgina arxeologik, etnografik, yozma manbaalar va turli tuman yodgorliklar ham tasdiqlaydi.

Yunon tarixchisi Elion Saklarda bir odat bo‘lishganligini, ya’ni bu odatga ko‘ra, uylanishni istagan har bir yigit o‘zi tanlagan qiz bilan yakkama-yakka bellashishi lozimligi, bu kurashda g‘olib chiqsagina qiz yigitniki bo‘lishligi, qizni yenga olmagan taqdirda esa yigit uning asiri bo‘lib qolishligi haqida esa ma’lumot beradi. Ayollar o‘z jismoniy kuchlarini va harbiy fazilatlarini ongli ravishda baholay olganlar. Ular o‘z muhabbatlari va baxtlari uchun kurashishga tayyor

edilar. Shuning uchun ham bahodirlar o‘z sevganlarini jangda qahramonlarcha oqlashlarini qat’iy talab qilganlar.

Qadimgi kurash usullaridan XX-asrdagi kurash usullari bir birida ancha farq qilgan. Qadimda bellashuv natijalari ko‘proq kurashchining texnik taktik tayyorgarligiga bog‘liq bo‘lgan. Ommaviy kurash mahalliy xalq orasida milliy ongining o‘sishiga turtki bo‘layotganligini fahimlab Turkiston hukumati 1915- yilda kurashni taqiqlab qo‘ygan.

1918- yil 22- aprelda “Harbiy san’atga majburiy o‘rgatish to‘g‘risda” qaror qabul qilingan. Bu qarorni amalga oshirish uchun vatan budofasiga zahira tayyorlash birlashmasi tashkil qilinadi. Ushbu birlashmaning asosiy vazifasi mahalliy aholi tarkibidan zahiralarni jismoniy tomonidan tayyorlashga rahbarlik qilishdan iborat bo‘lgan. Bu ma’suliyatli tadbirni muvofaqqiyatli amalga oshirish uchun ya’ni jismoniy tayyorgarligini aniqlashi sportning bir necha turlaridan, ayniqsa, kurash sportidan asosiy vosita sifatida foydalanishgan. 1920- yil 10 - oktyabrda Toshkentda o‘tkazilgan birinchi O‘rta Osiyo olimpiadasida sportning milliy turlari, shu jumladan, belbog‘li (Farg‘onacha) kurash ham keng namoyish qilinadi. Sportning bu turi bo‘yicha O‘zbekistonlik polvonlar g‘olib chiqishgan, 1921- yilda o‘tkazilgan ikkinchi O‘rta Osiyo olimpiadasida ham O‘zbekiston polvonlari birinchi o‘rinni olishgan. Bu olimpiadada ham belbog‘li kurash namoyish qilingan. 1926- yil ohiriga kelib O‘zbekistonda sport bilan shug‘ullanayotganlar soni 20 minga yetdi. Ularning 40 foizi mahalliy yoshlardan iborat edi. Kurash mahalliy yoshlarni sportning boshqa turlari bilan shug‘ullanishga jalb qilishda eng maqbul omil bo‘lgan. 1928-yil Qo‘qon shahrida birinchi jismoniy madaniyat bayrami o‘tkazilgan ushbu bayramda belbog‘li kurash bo‘yicha musobaqa uyushtirilgan.

Kurash musobaqasida Respublikada dong‘i ketgan, 39 ta polvon maydonga chiqishgan. 6 kun keskin davom etgan. Musobaqada Farg‘onalik 65 yoshar Ilmiyamin Ilim buva g‘alaba qozongan va O‘zbekistonning eng kuchli polvoni degan faxrga sazovor bo‘lgan. 1934yilda bo‘lib o‘tgan O‘rta Osiyo xalqlari birinchi spartagiyasi dasturiga kurashning kiritilishi uning roli oshganligidan dalolat beradi. Bu spartakiyadada kurashchilar 4 ta vazn toifasida kurashishgan. Kurashning “Farg‘onacha” va “Buxorocha” turlari bo‘yicha ham O‘zbekiston jamoasi birinchi o‘rinni egallagan. 1936-yilda Toshkentda maxsus kurash maktabi ochiladi va O‘zbekistonning kuchli kurashchisi Asqar Ataboyev bu maktabning rahbari va murabbiyi etib tayinlanadi.

A.Atoyevning tashabbusi bilan 1964- yildan boshlab kurash Buxoro Davlat Pedagogika institute (hozirgi BuxDU) jismoniy tarbiya fakulteti o‘quv rejasiga kiritilgan. Birinchi bor 1969 -yilda O‘rta Umumiy ta’lim maktablarining 8- 10 sinf jismoniy tarbiya dasturiga milliy kurash kiritilgan. 1991-yil O‘zbekiston

Mustaqillikga erishgach milliy sport turini jahon arenasiga olib chiqish masalasi ilk bor muhokama qilindi. 1991-yil 14-15 iyunda bo‘lib o‘tgan O‘rta Osiyo va Qozog‘iston ilmiy konferensiyasida K.Yusupov tomonidan yaratilgan milliy kurashning yangi qonun-qoidalari, hakamlar hamda kurashchilar kiyimlari tasdiqlandi va shu yili sport gazetasining 17- sentyabr sonida e’lon qilindi. 1992- yil birinchi Prezidentimiz Islom Abdug‘aniyevich Karimov kurash mutaxassislari bilan muloqot o‘tkazdi va alohida ko‘rsatmalar berdilar. 1992 -yil Kanadada o‘tkazilgan “dzyudo” bo‘yicha jahon chempionati hamda Dzyudo federatsiyasining butun jahon kongeressida ilk bor kurash (o‘zbek kurashi) targ‘ib etildi. 1994-yilda Hirosima shahrida bo‘lib o‘tgan Osiyo o‘yinlarida kurash musobaqalaridan yozib olingan video tasvirlar namoyish etildi. 1995-yil Hindistonda o‘tkazilgan “Dzyudo” federatsiyasining Osiyo Kongeressida kurash haqida atroflicha ma’lumot yetkazildi. 1998- yil 6-7 mart kunlari Irlandiyaning Dublin shahrida Yevropa Dzyudo uyushmasi taftish hay’ati yig‘ilishi o‘tkazildi. Ushbu yig‘ilishda kurash haqida yozma va video lavhalar namoyish qilindi. 1998- yil 15-18 aprelda Monako shahrida o‘tkazilgan dzyudo uyushmasining 50 yillik yubiley Kongeresiga O‘zbekistonlik vakillar taklif etildi. Kurashning dovrug‘ini yoyishda Irlandiya olimpia qo‘mitasi Prezidenti, Yevropa olimpia qo‘mitasi vitse - prezidenti Patrik Hikkinning xizmatlari katta. 1998-yil 6 -sentyabrda Kurash xalqaro assotsiatsiyasi “KXA” tuzuldi. 1999 -yil birinchi fevralda O‘zbekiston Respublikasi birinchi Prezidentining “Xalqaro Kurash Assotsiatsiyasini” qo‘llab-quvvatlash to‘g‘risida farmoni qabul qilindi. 1999-yildan boshlab Jahon chempionatlari o‘tkazilib kelinmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikga erishgach, o‘zbek xalqi milliy davlatchiligi va ma’daniyati tarixida yangi davr boshlandi. Unutilgan qadriyatlar urf -odatlar qayta tiklandi. Millatimizning faxri bo‘lgan kurash, an’anasi bir necha ming yil tarixga ega bo‘lib o‘zida o‘zbek xalqining ko‘plab urf-odatlarini, udumlarini mujassamlashtirgan, akademik A.Asqarov, professor M.Gryaznov, filologiya fanlar doktori K.Imomovlar olib brogan tadqiqot natijalari esa dastlabki sport o‘yinlaridan biri hisoblangan o‘zbek milliy kurashi 3,5- 5 ming yil ilgari tarqala boshlanganligini ko‘rsatadi.

Surxon, Zarafshon, Farg‘ona vodiysining bir qator qadimgi aholi manzilgohlaridan topilgan noyob topilmalar, qoya toshlarga chizilgan tasviriy san’at namunalari ham bunga to‘la shohidlik qiladi. Etnografik tadqiqotlarining guvohlik berishicha O‘zbekiston hududida kurash milodiy IX-X asrlarda keng rivoj topgan bo‘lib, xalq sayllarida musobaqa o‘tkazish an’anaviy tus olgan. O‘zbek xalq og‘zaki ijodiy namunalaridan “Alpomish”, “Go‘ro‘g‘li”, “Avazxon”, “Rustam”, “To‘lg‘anoy” kabi dostonlarda ham pahlavonlar kurashi madh etilib, epchil va chaqqoon, zukko va dono polvonlar ulug‘langan.

Milliy kurashimizning ko‘p asrlik tarixi shundan dalolat beradiki, ajdodlarimiz nazarida kurash, eng avvalo, polvonlarning odob -tarbiyasi mardligi, oliy janobligi, ma’naviy qiyofasi, umuman, har tomonlama yetuklik namunasi sifatida sharaflangan. Fikrimizning yaqqol namunasi tarzida Xorazmlik mashhur shoir va polvon Pahlavon Mahmud, uning davomchilari sifatida pahlavon Vobohoqiiy, Shayh Xudoydod Azizon, Amir Uchqora kabi, keying davrlarda esa Ahmad Polvon, Avazxo‘ja polvon, Haydarali polvon, Abdurahmon polvon kabilarni misol keltirish mumkin.

Mustaqillik sharofati va birinchi Prezidentimiz I.A.Karimovning jon kuyarligi tufayli o‘zbek kurashi olam shumul voqeaga ega bo‘ldi. Bugun “Buyuk ajdodlarimiz ruhini shod etib, azal- azaldan xalqimiz g‘ururiga aylanib qolgan o‘zbek kurashining jahon maydoniga chiqishi, uni tan olinishi barchamizni g‘oyat quvontirdi” - deb ta’kidladi prezidentimiz. 1992- yilda yurtboshimiz taniqli polvon, xalqaro toifali sport ustasi Komiljon Yusupov bilan uchrashib milliy g‘urur va qadriyatimiz timsoli bo‘lgan o‘zbek kurashini xalqaro miqyosiga olib chiqish haqida bir qator ko‘rsatmalar berdi. Xususan, kurashning sog‘lom avlod tarbiyasida, mamlakat mudofaasini mustakamlashdagi ahamiyati eng asosiysi, inoq xalqni shakllantiruvchi tarixiy qadriyat ekanligini ta’kidlab o‘tdi. K.Yusupov iqtidorli mutaxassis sifatida kurashning tarixini, musobaqa o‘tkazish tartibi va qoidalarini ilmiy jihatda o‘rgandi. Aynan shu qoidalar, hakam va polvonlarning kiyim va emblemalari 1991 yilda O‘rta Osiyo va Qozog‘iston ilmiy konferensiyasida muhokama qilindi va tasdiqlandi.

Mustaillik tufayli o‘zbekning o‘zligi yana o‘ziga qaytdi. Unutilgan qadriyatlar, urf-odatlar qayta tiklandi. Milliy sport turi bo‘lmish kurashni rivojlantirish va jahon maydoniga olib chiqish musobaqasi kun tartibiga qo‘yildi. 1992-yilda bu jarayonni amalga oshiradigan ishchi kuchi Milliy Kurash Federatsiyasi tashkil etildi. Federatsiyaning me’yoriy hujjatlari tasdiqlanib, kurash jonkuyarlarining tashabbuskor yig‘ilishi o‘tkazildi.

Tinimsiz mehnat va izlanishlar bekor ketmadi. 1998-yil 6-sentabrda milliy kurashimiz tarixiga olam shumul voqea bo‘lib kirdi. Lotin Amerikasi, Yevropa va Osiyo qit’asining 28 davlatidan kelgan vakillar ishtirokida Toshkentda bo‘lib o‘tgan tasis kongeressida kurash xalqaro assostsiatsiyasi (KXA) tuzilganligi, xalqimizning milliy qadriyati “Kurash” nomi bilan xalqaro sport maydoniga chiqanligi etirof etildi.

Kurashning jahonga yuz tutishini har tomonlama qo‘llab-quvvatlagan O‘zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti Islom Karimov KXA ning doimiy faxriy prezidenti, kurash qonun-qoidalarini ishlab chiqqan, kurash asoschilaridan biri Komiljon Yusupov assotsiatsiyasi etib saylandi. Bu ijobiy ishlarni mantiqiy davomi sifatida 1999-yil birinchi fevralda O‘zbekiston Respublikasi birinchi

Prezidentining “Xalqaro Kurash Assotsiatsiyasini qullab- quvvatlash haqidagi” farmoni imzolandi. O‘z vaqtida qabul qilingan bu farmon o‘zbek kurashining butun jahonda keng quloch yoyishiga xizmat qilmoqda. Shu yil O‘zbekiston tarixida ilk bor “Yunusobod” sport majmuida kurash bo‘yicha birinchi jahon chempionati bo‘lib o‘tdi.

Bu davrda XKA a’zolari bo‘lgan 6 ta davlat -Yaponiya, Vengriya, Hindiston, Polsha, Rossiya, Bolgariya Milliy federatsiyalari Prezidentlari ta’sischiligida Jahon kurashni rivojlantirish jamg‘armasi tashkil etilgan. Jamg‘armaning asosiy maqsad va vazifalariga jahonda kurashning rivojlanishiga moliyaviy tomonidan ko‘maklashish, XKA ning taqvimiy darajasidagi jahon, qit’a chempionatlari, xalqaro turnirlari tashkil etish va o‘tkazishda asosiy moliyaviy- tashkiliy ta’minotchi vazifasini bajaradi.

2000-yil sport olamida o‘zbek kurashi dovrug‘ining ortishi va rivojlanishida muhim burilish nuqtasi bo‘ldi. Bu vaqtga kelib bu har tomonlama takomillashib, xalqaro sport o‘yinlari qatoridan munosib o‘rin egalladi va mutaxassislar tomonidan “XXI asr sporti” deb etirof etildi. Shu davrda XKA Ijroya qo‘mitasi yig‘ilishda 13 mamlakatning ko‘zga ko‘ringan siyosat va sport arboblari ishtirok etdi va “Butun dunyoda kuraashni rivojlantirish Dasturi” qabul qilindi.

Shu kungacha dunyoning bir necha mamlakatlarida 1000 dan ortiq turli darajadagi xalqro turnirlar tashkil etildi. Jahon Osiyo chempionatlaridan tashqari Buyuk Britaniya, Gretsiya va Fransiyada “Islom Karimov”, Turkiyada “Bos Fors” va Eronda “Pur iyoivali” xalqaro turnirlar o‘tkazildi.

Bugungi kunda XKA ning jahoning barcha qit’alarida 129-ta kurash federatsiyalari tashkil etilgan va ularning safi kundan-kunga ko‘paymoqda bu o‘rinda Osiyo, Yevropa, Afrika va Janubiy Amerika qit’asi davlatlari bo‘layotgan hamkorlikni alohida takidlash joiz, bundan tashqari XKA ning YUNESKO qoshidagi “Jismoniy tarbiya va sport fani xalqaro kengashi a’zosidir. Kurashning jahondagi nufuzini yanada oshirish maqsadida assotsiatsiyaing oliy nishoni – “XKA Oltin ordeni” ta’sis etilgan. Uning birinchi sohibi O‘zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti Islom Karimov, so‘ngra Hindiston Milliy Kongeressi partiyasi yetakchisi Sonya Gandi, xalqaro olimpia qo‘mitasi XOQ Jak Rogge, Osiyo Olimpia Qo‘mitasi OOQ prezidenti Shayh Ahmad Al-Fahd As-Sabah Butun jahon olimpia assotsiatsiyasining va boshqa ko‘zga ko‘ringan insonlar sazovor bo‘ldi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti muhtaram Sh.M.Mirziyoyev “Kurash” milliy sport turini rivojlantirish va uning xalqaro nufuzini oshirish chora-tadbiri to‘g‘risida”gi 2020 yil 4 noyabr PQ - 4881 sonli qarorida ma’lum qilinishicha, oliy ta’lim muassasalari talabalari o‘rtasida xalqaro musobaqa, xorijiy davlatlarda O‘zbekiston Respublikasi sovrini uchun xalqaro turnirlar o‘tkaziladi.

2020- yildan har yili bir marta davlat organlari muassasalari va tashkilotlari hodimlari o‘rtasida “o‘zbek polvoni” Respublika musobaqasi o‘tkaziladi deyiladi hujjatda. Bundan tashqari, 2021-2025 yillarda kurash mahorati maktablari bosqichma-bosqich tashkil etiladi. Shuningdek, 2021-2022 o‘quv yilidan O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti maktab-internatlari va sport maktablarida kurash bo‘yicha o‘qishga qabul qilishning davlat buyurtmasi parametrlari 2 barobarga oshiriladi.

“Kurash milliy sport turini 2025-yilgacha yangi bosqichga olib chiqish konsepsiyasi tasdiqlandi”. Konsepsiyada, jumladan, 2028- yilda kurashning xalqaro olimpia o‘yinlari dasturiga kirishiga erishish ko‘zda tutilgan. Qisqasi, davlatimiz rahbarining kurashni rivojlantirish va ommalashtirish bo‘yicha kompleks chora - tadbirlar dasturini o‘z ichiga olgan mazkur qarori o‘zbek milliy sporti brendini yangi cho‘qqilarni zabt etishga zamin hozirlaydi.

Xulosa qilib aytganda, asrlar sinovidan, tarixiy davrlar silsilasidan o‘tgan, mardlar va munosib raqiblar bahsi bo‘lgan o‘zbek kurashi mustaqillik sharofati bilan umumdavlat darajasidagi sportga aylanib, butun jahon nazariga tushdi. O‘zbek kurashining sport turi sifatida dunyoga yuz tutushi, mamlakatimizning xalqaro yanada oshirishda o‘zining ham beqiyos hissasini qo‘shmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1.Kirimov F.A Kurash tushaman -T:, 1990

2.Nurshin J.M, Salomov R.S, Kirimov F.A. O‘zbekcha milliy kurash sport turi, T:, 1993

3.Kirimov F.A Sport kurashi nazariyasi va uslubiyati. T:, 2001

4.Taymurodov A.R. O‘zbek milliy kurashi, T: 1990

5.Choriyev Z, Toshpulatov J, Pahlavon qizlar , T:, 2008

6.Toshpulatov J. O‘zbek kurashi Toshkent: 2000

7. Yusupov.K Kurash xalqaro qoidalari texnikasi va taktikasi. T. G‘afur G‘ulom 2005.